

СПРАВКА

за приносния характер

на трудовете, представени от гл. ас. д-р Галина Петкова,
за участие в конкурса за доцент по „Руска литература на XX век“

I. Хабилитационен труд

„Да се даде ръководеща нишка...“: История на руската литература от проф. П. Бицили в три книги (България, 1931–1934 г.). София: Факел, 2017, 656 стр.; ISBN 978-954-411-237-0

Монографията е първото изследване в русистиката и емигрантологията, което се занимава с три маргинализирани досега книги на проф. Пьотр Бицили, издадени една след друга в България през 1931–1934 г. и центрирани върху историята на руската литература: първа и втора част на „Христоматия по история на руската литература“ (1931; 1932) и втора част на „Кратка история на руската литература“ (1934).

Идентифицирано като емигрантоложко, проучването съзнателно се стреми да осмисля *емигрантството* като културен концепт, пренасочвайки фокуса на вниманието си от идеите към езика и дискурсивните практики. Подобна *емигрантска археология* може да бъде съотнесена с „микроскопичния метод“ на самия Бицили – аналитична техника, която професорът владее до съвършенство.

Представя се административното битие на П. Бицили в Софийския университет между 1924 и 1948 г., реконструирано благодарение на документите от запазеното служебно дело на професора. Разгледани са компенсаторните стратегии, които Бицили изобретява, когато за него се оказва „невъзможно“ да преподава руска култура и литература от университетската катедра и за да се запази границата с „преподавателя по история на Русия и история на руската литература“ проф. Михаил Попруженко.

Аргументирани са хипотези за „срещата“ между П. Бицили и Боян Пенев, въвел първите систематични четения по история на руската литература в Софийския университет през 1913 г. И Бицили, и Боян Пенев приблизително по едно и също време

в средата на 20-те години на XX в. предлагат прочити на руската поезия през оптиката на формалния метод, който познават. Проследена е историята на създаването на юбилеен „Гоголев сборник“, подготвян в началото на 30-те години на XX век в София, но така и останал неотпечатан. Реконструираното поставя въпроса за емигрантската научна общност в България и дава основание да се говори за евентуален *кръг на Бицили* в София, към който могат да бъдат причислени руските емигранти – преподавателят Иван Нилев и журналистът Глеб Волошин.

Застъпено е становището, че Бицили компенсира липсата на преподавателско слово по руска литература и неосъществената издателска стратегия, като приема да състави и напише „помагала“, предназначени за руското емигрантско училище.

Наред с университетското, подробно е описано и полето на руското емигрантско училище в България, неговата структура и функциониране. Въз основа на редица архивни документи се разкрива особеният статут на руското емигрантско училище сред останалите частни училища в България и настояването от страна на емигрантската общност тук то да бъде третирано като явление „*sui generis*“.

Доказва се, че П. Бицили се ангажира активно с каузата на руското емигрантско образование. И в публичните си изяви, и в частната си кореспонденция той отстоява позицията, че в България са създадени максимално благоприятни условия за осъществяването на емигрантското учебно дело и не се наблюдават никакви опити за ограничаване на неговата автономия.

Акцентира се върху факта, че въпреки редицата текстове, които Бицили пише за преподаването на история в руското емигрантско училище, той така и не пише учебник по руска история, но приема поканата да създаде хрестоматия по руска литература и кратка история на руската литература. Предположени са редица причини за подобно „заместване“, сред които, освен автоцензурата, може да се нареди и допускането, че за професора руската литературна история замества метонимично руската история, доколкото възпроизвежда „идеалната вечна история“ (Дж. Вико) на народа.

Освен контекстуалния, изследването разгръща и дескриптивен и аналитичен прочит на хрестоматията в две части и на „Кратката история“, като разказът за всяка една от тях следва сходен маршрут: фотографски точно описание на съдържанието, история на създаването им, идентифицирани извори, рецепция и разпространение, междутекстови връзки и коментар за всяка една от книгите.

Доказана е тезата, че външната форма на „школко ръководство“ (П. Бицили) за руското емигрантско училище далеч не изчерпва жанровата идентичност на книгите и маскира възможния перформативен текст на лекциите на професора, който всеки път се актуализира в аудиторията. Двете христоматии и кратката история се осмислят като място на руска памет и като записки за лекционен курс, конструиращ руското литературно развитие от народната словесност до 30-те години на XX век.

В приложенията са публикувани 1) заглавията на лекционните курсове, четени от М. Попруженко и П. Бицили в Историко-филологическия факултет според формулировките им в Разписа на лекциите в Софийския университет и протоколите от заседанията на Академическия съвет; 2) текстовете на доклади и писма, представящи различните мнения относно „автономията“ на емигрантското учебно дело в България, както и възприетата у нас институционална гледна точка за руското емигрантско училище; 3) издирената програма по руски език и литература за руското емигрантско училище в България.

II. Електронни книги

1. **Надежда Тефи. Наше житъе. Рассказы и фельетоны, опубликованные в Софии (1923–1927).** Составление, подготовка текстов и вступительная статья Галины Петковой. Варна: електронно издателство LiterNet, 2010.

Електронна книга, ISBN 978-954-304-368-2; http://litenet.bg/publish24/nadezhda-tefi/nashe_zhitie/content.htm (03.04.2017).

В книгата на езика на оригинала са публикувани издирените към годината на издаване – 2010 г. – 30 разказа и фейлетона на руската писателка „хумористка“ Надежда Тефи, публикувани през периода 1923–1927 г. в емигрантските вестници „Рус“ („Русь“) и „Седмица“ („Неделя“), издавани в България. Подредбата на творбите следва хронологията на появата им в руския емигрантския печат у нас.

В предговора „Надежда Тефи и нейните публикации в София (1923–1927)“ е изказана хипотеза за възможното кратко пребиваване на Тефи в София през 1919 г. или началото на 1920 г. и за публикуването на текстовете ѝ в емигрантската периодика в България. Интерпретацията на „изгнанническото битие“, която писателката предлага в тях, го изважда от високата патетика на ранната емигрантска литература и

трансформира кризата и страданието за сметка на „минимализираното живеене“ на героите, обикновено „малки хора“. Тефи се осмисля като особена „присъстваща фигура“ за хиляди руски емигранти, която ги съпътства в дните им на изгнаници не само чрез текстовете си, но и чрез ситуативната адекватност на житейските си избори, заглаждащи противоречия и търсещи алтернативи, избягващи политическите различия или подчертаващи общото в тях, излизайки извън шаблоните на живеене и културните стереотипи, отстояващи правото на лична писателска и женска история и свободата в нея от много условности. Изплъзвайки се от каквато и да било застинала, фиксирана идентичност, Тефи демитологизира образа на руския писател в изгнание и става пример за житейска – трансформираща и мобилна, полиглотична стратегия.

2. Женска поезия на руската емиграция в България. Съставителство, подготовка на текстовете и коментар Галина Петкова. Варна: електронно издателство LiterNet, 2009.

Електронна книга, ISBN 978-954-304-352-1; <http://litenet.bg/ebook/zhenska/index.html> (03.04.2017).

Изданието е опит да се представи творчеството на поетеси от първата вълна на руската емиграция през XX век, по един или друг начин свързани с България. В книгата са събрани текстове на пет авторки от различни литературни поколения. Три от тях – Любов Столица, Татяна Тиханова и М. Невзорова живеят в България, участват в културния живот тук и публикуват свои творби в емигрантските периодични или самостоятелни издания. Текстове на другите две – Ксения Кернен и Ирина Кноринг – са отпечатани в литературни сборници, мислени като общоемигрантски проекти и осъществени в България по-скоро технически.

Текстовете се издават в оригинала им на руски език. Структурата на книгата обхваща пет гнезда, в които са публикувани издирените творби на всяка от поетесите, съпроводени от коментари за тях: „Ирина Кноринг в руските емигрантски издания в България“; „За Ксения Кернен“, „Любов Столица в България“; „За М. Невзорова“, „Татяна Тиханова и поетическата антология „Песни на изгнанието“ (1921)“.

За епиграф на изданието е поставен стих от сонетите на Ирина Кноринг, който е съотнесен към всяка една от авторките. В общия двуезичен коментар на книгата „Поетеси, които не умеят да изричат думи... / Поэтессы, которые не умеют

говорить слова...“ се отбелязва, че зад наивното признание, че не „умеят да изричат думи“, зад образите на крехкост и безпомощност прозира хитрост и умело съблазняване на читателя... Неумението да се изричат думите на елитарния литературен канон дава свобода на поетически изказ, в основата на който е желанието за себеизразяване – било то чрез тематизиране на изгнанието, политическия контекст, на определена идеология или мълчанието за тях, било чрез боравене с клишетата на женската поезия или модернизма, било чрез експериментиране с маските на героините, техните самовглъбявания и самооплаквания, често между високата трагедия и изтънчената ирония.

III. Статии

1. **„Предговорът“ на Н. Трубецкой към книгата на Х. Уелс „Русия в мъглата“: тема и вариации.** – В: *Класика и канон в руската литература. Чуждият поглед.* Сборник текстове и документи. София: Факел, 2013, с. 154–162.

Текстът разглежда през оптиките на различни теоретични модели (Ж. Жьонет, Ж. Дерида) „Предговора“, написан от кн. Николай Трубецкой към издания в София през 1921 г. от емигрантското Руско-българско книгоиздателство рускоезичен превод на книгата на Хърбърт Уелс „Русия в мъгла“ (София, 1921). В първоначалния си вариант той съпътства електронната публикация на предговора на Трубецкой на страниците на списание „Анамнеза“ (Год. VII, 2012, кн. 1–2, ISSN 1312-9295, с. 91–105). Предлагайки облекчен вариант на евразийските идеи на автора, „негативистското“ или „опозиционното“ предисловие е насочено към широкия емигрантски читател. Написаното от Трубецкой не само манипулира четенето на „вредната“ книга на Уелс, но и предлага път на познание, като претендира да бъде слово, „идентично с Истината“. „Предговорът“ на Трубецкой присъства „анонимно“ и в по-късните преводни издания на книгата на Уелс – през 1922 г. в Харков и през 1958 г. в Москва. Различните превъплъщения, т. е. загуби – замени – изчезвания, на предговора характеризират постмодерното му *битие* – да присъства в заличаването и да се пренамира в загубите.

2. Ервин Грим в България: между изгнанието и репатрирането, или що са русофилство и русофобство и имат ли те почва у нас? – В: *Класика и канон в руската литература. Българският поглед*. София: Факел, 2012, с. 194–203;

Ервин Грим. За русофилството и русофобството в България (превод от руски Галина Петкова) – В: *Класика и канон в руската литература. Българският поглед*. София: Факел, 2012, с. 204–210.

Също в: <http://liternet.bg/publish10/gpetkova/erwin-grim.htm>

Публикацията включва издирения и преведен на български език непознат досега текст на титуляра на катедрата по нова и най-нова история в Историко-филологическия факултет на Софийския университет в периода 1920–1923 г. проф. Ервин Грим „За русофилството и русофобството в България“ (1923) и аналитичен коментар за него. Публикувана в България през 1923 г., статията на Грим не само интерпретира българо-руските отношения, но и задава модел на тяхното метаописание, като съединява русофилството и русофобството в единна парадигма. Рефлексията на Грим е изключително чувствителна към гледната точка на българите в контекста на тълкуваното и преживяваното от тях самите и е опит българско-руските отношения да бъдат извадени от символните наслоения и размишлявани, т. е. осъзнати. Грим успява да назове конфликти и страхове, които са травматични както за рускоезичното, така и за българоезичното културно съзнание. В този ракурс текстът на руския професор емигрант е ключов не само за реконструирането на културната история на руската емиграция, но и за разработването на проблемите на руско-българските и отношения.

3. Культурная картография русской эмиграции первой волны (1919–1940): концепт „эмигрантский центр“ – В: *Славяните. Общество, религия, култура. Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на професор д-р Панайот Карагьозов*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2012, с. 463–471.

Текстът се занимава с културната картография на руската емиграция от първата вълна и проблематизира феномена „емигрантски център“, завършвайки поредица публикации върху тази тема. Става дума за метонимична редица от означаващи, която в руския език надгражда концептуалната рамка на понятието („емигрантският център“ като „място, където живеят руски емигранти и е възстановен

руският дореволюционен живот“) и извиква редица символни наслоения, обслужващи месианския сценарий: „гнездо рассеяния“, „очаг рассеяния“, „эмигрантская столица“, „русский Париж“, „русский Берлин“, „русская София“. Емигрантският център предполага особена интелектуална, социална, духовна и афективна инфраструктура, която не прекъсва пълната връзка със загубеното родно / Русия, но едновременно с това пребивава в културата на всяка приемаща страна „неслято и неразделно“. При езикови свръхупотреби на месианизиращи означаващи се прочиства и подменя културната памет и „историята на руската емиграция“ се преназовава като „история на руското зарубежие“.

4. Граф Николай Зубов и культурная жизнь русской эмиграции в Болгарии. – В: *Русская диаспора и изучение русского языка и русской культуры в инославянском и иностранном окружении (Белград, 1–2 июня 2011)*. Доклады. Белград: Славистическое общество Сербии, 2012, с. 185–194.

Публикацията представя за първи път цялостен профил на младия поет, корнета от руската армия, граф Николай Георгиевич Зубов (1898–1925), изграден върху издирените до този момент негови текстове, публикувани в България през 1920–1921 г. Наред с поезията на Зубов са интерпретирани пиесата „Крум, хан болгар“, както и самостоятелната поетическа книга на автора „Адонис. Вакхические песни. Сонеты страсти“, и двете издадени в София през 1921 г. Проследено е и активното участие на Зубов в културния живот на руската емигрантска колония в София през 1921–1922 г. Изведени са механизмите на адаптация към чуждото и компенсаторните стратегии на Н. Зубов, който, присвоявайки чужди биографими и манипулирайки публиката с автоимиджа на „известен творец в изгнание“, успява да „съответства“ на вкуса и на масовия руски емигрантски читател в България, и на българския читател, възприел славянската идея и антиевропейската тема като сфера на диалог между българи и руснаци.

5. Маргинализацията – достатъчният език в говоренето за руската емиграция в България (1919–1940)? – В: *Маргиналното в/на литературата*. Съставител Рая Кунчева. София: Издателски център Боян Пенев, 2011, с. 524–535.

Текстът проблематизира маргинализираната позиция на българоезичното говорене за руската емиграция спрямо доминиращата днес рускоезична версия. Последната е построена върху един тотален сюжет, наречен Месианизъм, който е белязан от самодостатъчност и вътрешна последователност и едва ли би могъл да бъде „опровергаван“. В ситуацията на 20-те години на XX век, когато е артикулиран, той е препоръчителният битиен сценарий за преодоляване на травмата от загубата на родното от около 2 млн. руснаци, напуснали Русия, докато днес е подчинен на политически употреби.

В този контекст маргинализацията е достатъчно доброто говорене за руската емиграция в България, пазещо я неприсвоена и неприсвояема. Нещо повече, доброволното приемане / съгласие на / с маргинализацията е търсена опозиционност, т. е. изпадане от предварително начертаните схеми на разказване, и е в състояние да съхрани за българската културна памет онова, което тя поиска да мисли като важно за себе си.

Обосноваването на проблема се опира върху концептуализацията на феномена „емигрантски център“. За първи път е изказана идеята, че емигрантският център предполага не само особена интелектуална, социална, духовна, но и афективна инфраструктура, която възстановява за „лерусите“ (Н. Тефи) тяхното родно.

6. Литературният проект „Песни изгнания“. – В: *„Погасло дневное светило...“: Руската литературна емиграция в България 1919–1944*. Съставители и научни редактори Радостин Русев, Йордан Люцканов, Христо Манолакев. София: Академично издателство Марин Дринов, 2010, с. 47–68.

Статията разглежда подробно издадения в София през 1921 г. антологичен сборник „Песни изгнания“, в който са публикувани избрани творби на четирима млади и неизвестни руски автори: Татяна Тиханова, Владимир Де-Говора Драгомирецки, Николай Зубов и Модест Саевски Последните, ако се съди по датировките на творбите и образите в тях, живеят в България и са вписани в тукашния емигрантски литературен бит. Поставя се въпросът за мястото на второстепенните или маргиналните автори на руската емиграция от първата вълна, дали те успяват се изплъзнат от пресата на канона, или са обречени на „клиширано“ поетическо говорене.

Поетическата антология е пример за успешно реализирана стратегия за създаване на литература, която демонстрира креативността и изобретателността на неизвестните автори. Последните задействат едно присвояване или преприсвояване на културна памет и измайсторяват със и вътре в емигрантската културна икономика „метаморфози“ на нейните ценности и правила. Непознатата България / емиграция в началото на 20-те години на XX век е обживяна чрез техните литературни и културни симпатии, пристрастия и вкусове отпреди времето на кризата. Доказва, че тези млади “емигрантски автори не просто се съобразяват с „надзираващите“ правила и се подчиняват на литературната дисциплина, а „изобретяват“, ако се позова на интуициите на Мишел дьо Серто, своя културен и литературен живот.

7. Изобретение „Тринадцати“, или как руская емиграция в България дописала Блока в 1921 г. – В: *Българска русистика* (София), 2008, № 1–2, с. 138–144.

Саевский, Модест. „Тринадцатые“ – на „Двенадцать“ Ал. Блока. Сарматов, Сергей. Тринадцать. Подготовка текстов, редакция и примечания галины петковой – В: *Българска русистика* (София), 2008, № 1–2, с. 129–137.

В публикацията са включени две непознати досега дописвания на издадената в емигрантското Руско-българско книгоиздателство в София поема на Александър Блок „Дванайсетте“. Разгледана е тяхната рецепция в българското културно пространство. Текстовете са осмислени като творчество на второстепенните автори на литературната емиграция през призмата на интуициите на Мишел дьо Серто.

8. П. М. Ярцев в България: „имиджите“ на твореца в емиграция. – В: *Русистика. Язык. Коммуникация. Литература. Культура. Сборник статей, посвященный 35-летию создания русистики в Шуменском университете*. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, 2008, с. 304–309.

Текстът разширява и дописва публикуваното на руски език през 1999 г. (Петр Михайлович Ярцев – неизвестный театралный деятель. *The New Review* (New York), 1999, № 216, pp. 186–194) представяне на руския театрален режисьор Пьотр Ярцев, живял в емиграция в България. Освен издирена и реконструирана фактология,

засягаща биографичния наратив и текстовете на Ярцев, посветени на руския театър, руската литература, Руската църква, дореволюционната култура и емигрантския бит, през призмата на имагологията са изведени и два различни „образа“ на режисьора. „Българските имиджи“ на Ярцев (Александър Дзивгов, Владимир Василев, Николай Лилив) го полагат изцяло в плоскостта на театъра, надрастват националната центрираност и се фокусират върху „синтетичния човек в изкуството“. От друга страна, образът, предложен от средите на руската емиграция (Б. Зайцев), акцентира върху изгнаника емигрант, пазител на културната памет и националната идентичност. Комплектите имиджи, с които борави имагинистиката, са разгледани като един от възможни подходи за изграждането на персоналия в условията на емпирична недостатъчност.

9. Литературоведският проект на проф. П. М. Бицили: между Салимбене и Пушкин. / Литературоведческий проект П. М. Бицилли: между Салимбене и Пушкиным (Опыт реконструкции). – В: *Бицили, Пьотр. Салимбене и Пушкин. Съставителство, предговор и бележки Галина Петкова.* Варна: електронно издателство LiterNet, 2004; <<http://litenet.bg/publish10/gpetkova/proekt.htm>> / <http://www.litenet.bg/publish10/gpetkova/proekt_ru.htm> (3.04.2017).

Текстът се гради върху наблюдението, че ситуацията на криза, каквато е емиграцията, води до промени в проучвателските намерения и нагласи на П. Бицили и до създаването през 20-те години на XX век на индивидуален литературоведски проект. В първите години на емиграция Бицили „къса“ с медиевистиката, но прави този разрив „комуникативен“. Романското средновековие „се подменя“ с руската литература и така се съединяват на пръв поглед взаимно чужди изследователски полета. Неизменна остава обаче аналитичната техника на професора, който изгражда рефлексията си за литературата, руската в честност, върху търсенето и коментирането на различни „съвпадения и заимствания“ между автори и творби. Бицили определя своя подход към литературния текст не като биографичен, библиографичен, школко-философски, историко-литературен, а като „естетически“. В неговия критически дискурс „естетически“ се изравнява с „формален метод“ или „анализ“. Смятайки всяка теоретична парадигма за вторичен, несамостоятелен подход („школярство“),

професорът избира пътя на конкретния, индуктивен анализ, опрашвайки вече практикувания от него стилистичен анализ с формалистически категории.

10. Письма П. М. Бицилли к А. Л. Бему. Публикация, подготовка текста, примечания (в съавт. с Милуша Бубеникова). – В: *The New Review* (New York), 2002, № 228, с. 122–150.

Писмата са открити в Литературния архив на Музея на националната писменост в Прага и са публикувани и коментирани съвместно с д-р Милуша Бубеникова от Карловия университет (Прага, Чехия). Публикацията представя писмата на проф. Пьотр Бицилли до Алфред Бем (1886–1945?), руски филолог и историк на литературата, емигрант в Прага и професор в Карловия университет, изследовател на творчеството на Ф. Достоевски и редактор на знаменитите пражки сборници „За Достоевски“. Отговорите на А. Бем до Бицилли към годината на публикуване – 2002, останаха неиздирени, остават такива и до днес.

Писмата засягат нивото на културния и литературния бит на руската емиграция в София и Прага и представляват важен за емигрантоложките изследвания изворов материал, което ги прави многократно цитирани от проучвателите. Те са единственият до този момент източник, осветляващ историята на създаването на „Гоголев сборник“, подготвян в София в началото на 30-те години на XX век, но така и останал неотпечатан.